

Мельник В.І., Погріщук О.Б.

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ САДІВНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У роботі висвітлюються питання формування економічного потенціалу галузі садівництва, зміцнення міжсекторальної взаємодії та інтеграційних взаємозв'язків між Україною та країнами Європейського Союзу. Обґрунтовано організаційно-економічні засади формування потенціалу садівництва у контексті зміцнення інтеграційних взаємозв'язків між Україною та ЄС. Завдання дослідження передбачають висвітлення пріоритетних напрямів розвитку галузі садівництва з урахуванням специфічних особливостей галузі; розкриття питання побудови інтеграційних взаємозв'язків та активізації співпраці з країнами Європейського Союзу у сфері експорту вітчизняної плодоягідної продукції; визначення чинників зміцнення економічного потенціалу галузі садівництва.

Ключові слова: економічний потенціал, економічні відносини, садівництво, ефективність, інтеграція, Україна, Європейський Союз.

Актуальність теми дослідження.

Садівництво – одна з пріоритетних галузей агропромислового комплексу країни. Плодоягідна продукція містить необхідні людині вітаміни, мінеральні речовини, незамінні органічні кислоти, що визначають фізіологічні основи здоров'я населення.

Реалізація економічних відносини з країнами Європейського Союзу (ЄС) потребує вжиття низки заходів щодо зміцнення економічного потенціалу галузі садівництва. Під час війни скоротився вітчизняний ринок збуту продукції, подорожчала та порушилася логістика, подорожчали засоби захисту рослин та засоби виробництва, виникли проблеми з паливом, у місцях бойових дій руйнується інфраструктура, мінуються поля і сади [1]. Поряд з проблемами забезпечення якості та конкурентоспроможності виробництва плодів та ягід постає низка інших організаційно-економічних проблем, розробка заходів з вирішення яких є надзвичайно важливою в контексті збереження економічного потенціалу та продовольчої безпеки населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемі ефективного розвитку та формуванню потенціалу галузі садівництва присвятили праці Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Галат Л.М.,

Длугоборська Л.В., Жарун О.В., Єрмаков О.Ю., Клименко Л. В., Кондратенко П.В., Рудьєв В.А., Сало І.А., Слепцова Л.П., Тупчій О.С., Уланчук В.С., Ульяновченко О.В., Харенко А.О., Шестопаля О.М., Школьний О.О. та інші. На потребі зміцнення експортного потенціалу садівництва наголошують у своїй праці Клименко Л. В., Длугоборська Л. В. та Школьний О. О. [2], зазначаючи, що особливості плодів і ягід впливають на процес просування їх логістичними ланцюгами поставок. Ця продукція є предметом жорсткої конкуренції на світовому ринку, а необхідність підтримки позитивного сальдо платіжного балансу вимагає розробки заходів щодо зміцнення експортного потенціалу аграрного сектору економіки, зокрема у садівництві. Широке коло питань висвітлено у працях Шестопаля О.М., зокрема особливо цінними є напрацювання автора щодо організаційно-економічних засад ведення промислового садівництва [3]. У проведеному дослідженні щодо моделювання конкурентоспроможних садівницьких інноваційно орієнтованих підприємств, Єрмаков О.Ю. та Слепцова Л.П. [4]. досить слушно зазначають, що залучення садівницьких підприємств до інноваційного процесу відображає можливості реалізації ефективної моделі ведення галузі, яка б стала підґрунтям для послідовного, системного й керованого процесу впровадження інновацій. Досліджуючи питання економічної сутності інтенсифікації садівництва, Уланчук В.С., Жарун О.В., Тупчій О.С. [5]. наголошують на тому, що збільшення виробництва плодів і ягід нині можливе лише через підвищення як продуктивності кожного гектара землі, зокрема багаторічних насаджень, так і продуктивності праці. Важливими для

© Мельник В.І., доктор економічних наук, професор кафедри економіки, обліку та оподаткування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету

Погріщук О.Б., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету

використання у практичній діяльності садівницьких підприємств та значущі для науки є й праці інших авторів. Проте, досить широке коло питань щодо розвитку галузі садівництва є недостатньо вивченими та потребують проведення подальших досліджень. Зокрема, дослідження потребують питання збереження економічного потенціалу галузі садівництва, зміцнення міжсекторальної взаємодії та інтеграційних взаємозв'язків між Україною та країнами Європейського Союзу. **Метою роботи** є наукове обґрунтування організаційно-економічних засад формування економічного потенціалу садівництва у контексті зміцнення інтеграційних взаємозв'язків між Україною та ЄС. Завдання дослідження передбачають висвітлення пріоритетних напрямків розвитку галузі садівництва з урахуванням специфічних особливостей галузі; розкриття питання побудови інтеграційних взаємозв'язків та активізації співпраці з країнами Європейського Союзу у сфері експорту вітчизняної плодоягідної продукції; визначення чинників зміцнення економічного потенціалу галузі садівництва.

Опис основного матеріалу дослідження. Економічний потенціал здатність економіки країни загалом, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, сприяти розвитку виробництва та споживання; виробляти продукцію, конкурентоспроможну на світових ринках, та експортувати її у достатніх обсягах за світовими цінами [6].

Значну частину продовольчого балансу України складає продукція галузі садівництва, а природно-економічний потенціал країни сприяє формуванню високих урожаїв плодових культур. Враховуючи ці особливості Україна має можливість забезпечити не лише внутрішні потреби у плодах та ягодах, а й здійснювати її експорт [7, с.249].

На формування економічного потенціалу галузі садівництва впливає низка її специфічних особливостей. До найбільш з них можна віднести такі:

- важливе соціально-економічне значення, оскільки продовольча та лікувальна цінності плодів і ягід є винятковими та незамінними;
- потреба у значних капіталовкладеннях на створення багаторічних насаджень та формування виробничої інфраструктури;
- плодове та ягідні насадження створюються безпосередньо у виробничих підприємствах порівняно з іншими основними засобами у сільському господарстві;
- за біологічними вимогами до умов середовища, за часом надходження на ринок та за

споживчими вартостями продукції, плодове та ягідні культури, а також їх сорти мають значні відмінності.

- при обґрунтуванні та дотриманні садооборотів обов'язково потрібно враховувати, що плодове і ягідні насадження суттєво відрізняються між собою у тривалості періодів створення, а також у тривалості їх продуктивного використання;

- територіальна прикріпленість до землі є особливою ознакою плодових і ягідних насаджень, оскільки по суті єдиний основний засіб виробництва – насадження і земля, створюється на багато років.

Розвиток галузі садівництва та зростання конкурентоспроможності потребує реалізації пріоритетних завдань щодо [8, с. 43]:

- відновлення значення селекції та інтродукції плодоягідних культур;
- розробки нових та вдосконалення існуючих технологій виробництва, зберігання та переробки плодів і ягід;
- розробки технологій оздоровленого садивного матеріалу;
- розвитку стандартів на садивний матеріал, готову плодово-ягідну продукцію, продукти її переробки;
- обґрунтування комплексних програм розвитку садівництва, проектування та закладання багаторічних насаджень;
- розвиток патентно-ліцензійної та винахідницької діяльності;
- зміцнення матеріально-технічної бази та вдосконалення підготовки кадрів для даної галузі;
- розширення та зміцнення експортного потенціалу галузі.

Активізацією співпраці з країнами Європейського Союзу у перспективі реалізує очікування щодо збільшення експортних партій вітчизняної плодоягідної продукції. Найважливішою складовою таких трансформацій є наближення регуляторних систем країн ЄС та України, що матиме наслідком значне числа нетарифних бар'єрів під час проведення торговельної діяльності. Дослідження підтверджують потребу удосконалення механізму формування та розподілу коштів на державному рівні на потреби у закладенні нових плодових та ягідних насаджень; доглядові потреби й облаштування садів; залучення наукових установ з метою визначення необхідних обсягів фінансування та розрахунків потреби продовольчого забезпечення населення з метою розробки цільової довгострокової програми підтримки садівництва України на основі впровадження інноваційних екологічнобезпечних

сучасних технологій вирощування [9, с.23]. Євроінтеграційні процеси мають наслідком зростання доступу вітчизняних товаровиробників до інформаційних ресурсів, розширюють можливості щодо впровадження різних видів інновацій, у тому числі організаційного характеру.

Вважаємо, що вирішення проблеми інтеграційних взаємозв'язків між Україною та ЄС на галузевому рівні потребує зосередження уваги на питаннях щодо:

- інституційного забезпечення євроінтеграційних зрушень через розбудову інституцій й створення відповідного середовища для навчання, отримання професійних знань, обміну даними, інформацією щодо ринкових умов та стану функціонування виробників плодоягідної продукції;

- підвищення ефективності виробництва та використання усіх наявних ресурсів для розширення можливостей виходу на зовнішні ринки;

- реалізації проектів європейської підтримки а також участі органів самоврядування, громадських організацій, професійної молоді у створенні організаційних формувань з виробництва, переробки та просування продукції садівницьких підприємств;

- організаційного забезпечення діяльності спеціалізованих садівничих підприємств, удосконалення технологічних, логістичних процесів, формування дієвої системи маркетингу та заходів щодо зайнятості населення у галузі садівництва;

- забезпечення відповідності стандартів ЄС та України у сфері виробництва, просування та реалізації плодоягідної продукції;

- контролю якості плодів й ягід, які реалізуються на ринку плодоягідної продукції;

- скасування квот імпортування плодоягідної продукції до країн ЄС після підписання Україною договору про Асоціацію та спрощення входження вітчизняних виробників на європейські ринки.

Ефективність функціонування сільського господарства, і зокрема його традиційних галузей, значною мірою за рахунок адаптації нових технологій до виробництва та збільшення кількості їх впровадження. Як зазначають Єрмаков О.Ю. та Слещова Л.П.: «Відмітною особливістю моделей конкурентоспроможних інноваційно орієнтованих садівницьких підприємств є комплексне впровадження інновацій у виробничо-господарських структурах як виключно важливий засіб позитивних змін в умовах ринкової економіки, гарант підвищення конкурентоспроможного вітчизняного

виробництва плодоягідної продукції, основний чинник технічного и технологічного оновлення галузі садівництва та впливу на якісні й кількісні показники її економічного розвитку в країні [4, с.186].

Інтенсифікація виробництва – ключ до ефективності сільського господарства [5, с.111]. Зокрема в садівництві – це підвищення врожайності за рахунок породно-сортового складу насаджень ефективного використання всіх видів добрив, впровадження науково обґрунтованої, добре продуманої системи садівництва, яка в повній мірі враховує природно-кліматичні умови кожної зони й області, району, кожного господарства

Використання у практичній діяльності садівничих підприємств інтенсивних технологій вирощування плодів та ягід, а також прогресивного досвіду ведення галузі сприяє зростанню ефективності виробництва.

Однією з найважливіших характеристик процесу розвитку будь-якої галузі є економічне зростання, яке пов'язане з кількісною зміною обсягів виробництва і споживання. Проблема ефективності виробництва плодоягідної продукції тісно пов'язана з раціоналізацією витрат на закладання та вирощування насаджень. На основі проведених економіко-математичних розрахунків Слещовою Л.П. доведено, що обґрунтована для галузі садівництва оптимальна структура витрат забезпечуватиме зниження собівартості та ріст урожайності насаджень яблунь, можливість ефективного використання усіх наявних ресурсів [10, с.76]. Підвищення ефективності виробництва плодоягідної продукції необхідне не лише для забезпечення потреб внутрішнього продовольчого ринку та зростання частки їх експорту, а також для здійснення процесу відтворення галузі шляхом удосконалення організаційних та технологічних складових виробництва через впровадження сучасних наукових досягнень та європейського досвіду ведення галузі.

Дослідженнями встановлено, що зростання економічної ефективності залежить від поглиблення спеціалізації підприємств-виробників садівничої продукції, посилення агропромислової інтеграції та розвитку об'єднаних організаційних структур [3]. Це, передусім, пояснюється складністю технологічних процесів, що вимагає наявності високої кваліфікації від керівників, спеціалістів та тими обставинами, що більшість садівницької продукції є недостатньо транспортабельною і потребує негайної реалізації або ж направлення на промислове перероблення чи тривале

зберігання. Великі садівницькі підприємства, безперечно, мають переваги перед дрібними в яких значно обмеженішими є можливості для застосування техніки, особливо потужної, та застосування інноваційно-інтенсивних технологій для формування значних партій товарної продукції високої якості.

Раціональна організація діяльності спеціалізованих підприємств у галузі садівництва та садівничих підрозділів, що входять до інших господарств потребує врахування особливостей ведення галузі. При формуванні необхідного складу ресурсного потенціалу потрібно враховувати не тільки кількісні параметри, а й якісні, оскільки даний фактор впливає на результативність виробництва і конкурентоспроможність кінцевої продукції. Таким чином, у сучасних економічних умовах особливого загострення набуває проблема підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу та відновлення садівництва в Україні, що забезпечить стабілізацію і подальше збільшення виробництва продукції галузі [11, с.12].

Суттєвий вплив на ефективність вирощування плодових та ягідних культур має диференціація їх сортових властивостей, що визначає господарсько-економічні та техніко-технологічні механізми ведення галузі. Провідну роль у формуванні таких механізмів відіграють особливості трудового навантаження (періодичність, пов'язана з непродуктивним використанням), зберігання та реалізації плодючої продукції [3, с.76].

Мотивуючими факторами для розширення площ комерційних ягідних насаджень, збільшення виробництва та експорту ягідної продукції для українських товаровиробників стали глобальні тренди зростання попиту на ягідну продукцію переважно на ринках країн з високими доходами споживачів та відповідно привабливості цих ринків; скасування імпорتنних квот до ЄС після підписання Україною договору про Асоціацію та спрощення доступності для українських товаровиробників до ринків ЄС; державна підтримка галузі плодоовочівництва в останні роки в частині компенсації витрат на відновлення насаджень та формування інфраструктури для забезпечення якості ягідної продукції, її доробки, зберігання, логістики, охолодження, заморозки [12, с.54].

Відтак, до чинників зміцнення економічного потенціалу галузі садівництва варто також віднести:

– збереження, зміцнення та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу;

– забезпечення високого рівня розвитку виробничо-господарської системи галузі, збереження та відновлення виробничого потенціалу, реалізація необхідних заходів оперативного реагування на виклики та загрози зовнішнього середовища;

– розвиток науково-технічного середовища відіграє ключову роль у формуванні інноваційного потенціалу, що зосереджується на стратегічному розвитку галузі, підвищенні конкурентоспроможності продукції на ринку, впровадження сучасних ефективних технологій виробництва, зберігання та переробки плодів та ягід, активізації чинників внутрішнього та зовнішнього впливу, оптимізації системи ресурсного забезпечення галузі;

– формування трудового потенціалу базується на забезпеченні галузі фахівцями з відповідним освітнім та професійно-кваліфікаційним рівнем, а також можливостей щодо їх підготовки, перепідготовки, самозайнятості у сфері виробництва садівницької продукції, обслуговуванні галузі та ін.;

– зміцнення експортного потенціалу, що передбачає здатність садівничих підприємств виробляти плодючу продукцію, конкурентоспроможну на європейському ринку, а також здійснювати її експорт у достатніх обсягах та рівнем товарності за світовими цінами.

Розширення масштабів експорту потребує значних інвестицій, інфраструктурної підтримки та ефективного управління маркетингом. Наявність значної кількості впливових постачальників на світовому ринку зумовлює необхідність урахування періодів виникнення тимчасового дефіциту, зокрема в органічній продукції, та можливостей сезонності постачання. Важливими джерелами інформації про кон'юнктуру ринку та тренди можуть бути онлайн платформи Freshplaza.com, Freshfruitportal.com, Fruitrop Online та ін [2, с. 45].

Вирішення завдань щодо вивчення ринку країни-партнера має здійснюватися за такими напрямками, як: рівень внутрішньої та зовнішньої конкуренції на ньому; визначення чинників, що формують зовнішній попит на плодючу продукцію й аналіз їх впливу на галузь, зокрема: галузева структура, демографічні коливання, ємність обраних ринкових сегментів, особливості зовнішньоторговельного регулювання імпортера; аналіз наявних та потенційних покупців, ефективність побудови каналів реалізації продукції, стимулювання збуту, формування цін; створення додаткового попиту, кон'юнктура ринку та прогнозування структури ринку продукції садівництва.

Одним з напрямів ефективної співпраці в аграрній сфері з державами ЄС є дотримання стандартів та контроль якості до продукції садівництва вирощеної в Україні. Для забезпечення перевезень плодоягідної продукції високої якості необхідне відповідне обладнання та устаткування для обробки, сортування та пакування, необхідні приміщення для зберігання продукції, важливим аспектом є також поінформованість товаровиробників про стандарти якості та відповідальність за їх порушення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що вирішення проблеми інтеграційних взаємозв'язків між Україною та ЄС на галузевому рівні потребує зосередження уваги на питаннях щодо: інституційного забезпечення євроінтеграційних процесів; розбудови інституцій й створення відповідного середовища для навчання, отримання професійних знань, обміну даними, інформацією щодо ринкових умов та стану функціонування виробників плодоягідної продукції; реалізації проєктів європейської підтримки, спрощення входження

вітчизняних виробників на європейські ринки, вирішенні внутрішньогалузевих організаційно-економічних питань, контролю якості вирощеної продукції та забезпечення відповідності стандартів ЄС та України.

Дослідженням встановлено, що до чинників зміцнення економічного потенціалу галузі садівництва належать: збереження, зміцнення та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу; забезпечення високого рівня розвитку виробничо-господарської системи галузі; розвиток науково-технічного середовища; формування трудового потенціалу; зміцнення експортного потенціалу, що передбачає здатність садівничих підприємств виробляти плодоягідну продукцію, конкурентоспроможну на європейському ринку, а також здійснювати її експорт у достатніх обсягах та рівнем товарності за світовими цінами.

Перспективи подальших досліджень вбачаються нами у формуванні стратегічних пріоритетів міжгалузевої взаємодії у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. У війну змінився внутрішній ринок збуту яблук. URL: <https://agrotimes.ua/ovochi-sad/u-vijnu-zminyvsya-vnutrishnij-rynok-zbutu> (дата звернення 10.03.2023 р.).
2. Клименко Л. В., Длугоборська Л. В., Школьнік О. О. Маркетингові аспекти формування експортного потенціалу садівничих господарств. Агросвіт, 2019. № 24. С. 42–49. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.24.42
3. Шестопад О. М., Рудько В. А., Кондратенко П. В. та ін. Економіка та організація промислового садівництва України. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2010. 334 с.
4. Єрмаков О. Ю., Слепцова Л. П. Моделювання конкурентоспроможних садівничих інноваційно орієнтованих підприємств. Український журнал прикладної економіки, 2019. Т. 4. № 4. С. 183–190.
5. Уланчук В. С., Жарун О. В., Тупчий О. С. Економічна суть інтенсифікації садівництва. Інтеллект XXI, 2020. № 2. С. 109–113. http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_2/21.pdf 03/03/2023
6. Економічний потенціал. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-18794>. (дата звернення 18.02.2023 р.).
7. Бурляй О. Л., Бурляй А. П., Харенко А. О. Сучасний стан розвитку садівництва в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2013. Вип. 82. С. 249–259.
8. Мельник В. І., Погрішук Г. Б. Економічне зростання садівництва України в контексті інноваційного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. №1 (13). Т. 2. С. 8–15.
9. Сало І. А. Розвиток ринку плодів та ягід в Україні. Економіка АПК. 2020. № 3 С. 16–25.
10. Слепцова Л. П. Економіко-математичне моделювання оптимізації виробничих витрат у садівництві. Вісник аграрної науки, 2023. №2 (839). С. 72–77.
11. Ульяновченко О. В. Ефективність використання ресурсного потенціалу садівництва та перспективи розвитку галузі. Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки», 2015. № 4. С. 12–20.
12. Галат Л. М. Експортний потенціал та проблеми розвитку галузі ягідництва України. Агросвіт. 2021. № 1–2. С. 46–55. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.1-2.46

REFERENCES

1. U viynu zminyvsya vnutrishniy rynek zbutu yabluk [During the war, the domestic apple sales market changed]. (n.d.). Retrieved from: <https://agrotimes.ua/ovochi-sad/u-vijnu-zminyvsya-vnutrishnij-rynok-zbutu> [in Ukrainian].
2. Klymenko, L. V., & Dluhobors'ka, L. V., & Shkol'nyy, O. O. (2019). Marketynhovi aspekty formuvannya eksportnoho potentsialu sadivnychikh hospodarstv. [Marketing aspects of the formation of the export potential of horticultural farms]. Agravit – Agroworld, 24, 42–49 [in Ukrainian].

3. Shestopal', O. M., & Rul'yev, V.A., & Kondratenko P.V. (2010). *Ekonomika ta orhanizatsiya promyslovoho sadivnytstva Ukrainy* [Economy and organization of industrial horticulture of Ukraine]. Kyiv: NNC «IAE» [in Ukrainian].
4. Yermakov, O.Yu., & Slyeptsova, L.P. (2019). *Modelyuvannya konkurentospromozhnykh sadivnyts'kykh innovatsiyno oriyentovanykh pidpryyemstv* [Modeling of competitive horticultural innovation-oriented enterprises]. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky - Ukrainian Journal of Applied Economics*, 4, 183190 [in Ukrainian].
5. Ulanchuk, V.S., & Zharun, O.V., & Tupchiiy, O.S. (2020) *Ekonomichna sut' intensyfikatsiyi sadivnytstva* [The economic essence of horticulture intensification]. *Intelekt XXI - Intellect XXI*, 2, 109-113. Retrieved from: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_2/21.pdf [in Ukrainian].
6. *Ekonomichnyy potentsial. Entsyklopediya suchasnoyi Ukrainy*. [Economic potential. Encyclopedia of modern Ukraine]. (n.d.). Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-18794> [in Ukrainian].
7. Burliyay, O.L., & Burliyay, A.P., & Kharenko, A.O. (2013). *Suchasnyy stan rozvytku sadivnytstva v Ukraini* [The current state of horticulture development in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho natsional'noho universytetu sadivnytstva - Collection of scientific works of the Uman National University of Horticulture*, 82, 249-259 [in Ukrainian].
8. Mel'nyk, V.I., & Pohrishchuk, H.B. (2018). *Ekonomichne zrostannya sadivnytstva Ukrainy v konteksti innovatsiynoho rozvytku* [Economic growth of horticulture in Ukraine in the context of innovative development]. *Naukovyy visnyk Polissya – Polissya scientific bulletin*, 1 (13), 8-15 [in Ukrainian].
9. Salo, I.A. (2020). *Rozvytok rynku plodiv ta yahid v Ukraini* [Development of the fruit and berry market in Ukraine]. *Ekonomika APK - Economy of agroindustrial complex*, 3, 16-25 [in Ukrainian].
10. Slyeptsova, L.P. (2023). *Ekonomiko-matematyчне modelyuvannya optymizatsiyi vyrobnychkykh vytrat u sadivnytstvi* [Economic and mathematical modeling of optimization of production costs in horticulture]. *Visnyk ahrarnoyi nauky - Bulletin of Agrarian Science*, 2 (839), 72-77 [in Ukrainian].
11. Ul'yanchenko, O.V. (2015). *Efektivnist' vykorystannya resursnoho potentsialu sadivnytstva ta perspektyvy rozvytku haluzi*. [The efficiency of using the resource potential of horticulture and prospects for the development of the industry]. *Visnyk KHNAU im. V.V. Dokuchayeva. Seriya «Ekonomichni nauky» - Bulletin of the KHNAU named after V.V. Dokuchaeva. Series «Economic Sciences»*, 4, 12-20 [in Ukrainian].
12. Halat, L. M. (2021). *Eksportnyy potentsial ta problemy rozvytku haluzi yahidnytstva Ukrainy* [Export potential and development problems of the berry growing industry of Ukraine]. *Agrosvit – Agroworld*, 1-2., 46-55 [in Ukrainian].

Отримано 15.03.2023